

Зосередимо увагу на етосі урочистих од О. Сумарокова та тих морально-оціночних категоріях, які поет використовує при створенні образів російських монархів. Єлизавета Петрівна, лагідна й миролюбна володарка величезних територій, постає як самодостатня правителька, яка вступає в військові конфлікти тільки для захисту справедливості: «Сія Монархія пресильна // Одной собою избобильна, // Твои успѣхи отвратитъ, // И утѣсенія несчастныхъ, // Отъ нападеній имъ напрасныхъ»; «Твой мечъ Монархия блистаєтъ, // Щедротой, правдой извлечєть. // Союзникамъ Твоимъ защита // Воздвигла гнѣвъ Россійска ТИТА, // Сверкнула молнія Твоя»; «Познай въ ЕЛИСАВЕТЪ нравы, // Царей достойныхъ вѣчной славы, // И кротости примѣры въ ней»; «Царица половины свѣта, // Владычица Россійскихъ странъ, // Великая ЕЛИСАВЕТА!» [2].

Етос образу Катерини II у численних урочистих одах О. Сумарокова, на відміну від од М. Ломоносова, часто не містить номінацій морально-оціночних категорій: адресант моделює в уяві читача образ об'єкта оповіді за допомогою перерахування його діянь та вчинків. Так, в одній з перших од Катерині II (на день сходження на престол 1762 року) автор відтворює низку картин щасливого майбутнього Росії, в яких звучить повчальна в моральному відношенні для імператриці риторика та представлений образ ідеального монарха: «Вдова не будетъ утѣсненна, // Убогий, сирый никогда; // Не вознесетъ гордость пышно, // Не будетъ бѣдныхъ вопля слышно, // Ни видно отъ гонєнья слезъ»; «Прострєтъ Богиня вамъ довольство, Исторгнетъ наглыхъ своевольство, // Мздоимство вѣчно истребитъ» [Там само]. У цьому випадку читацька рецепція полягає в аналізі та осмисленні аргументації, запропонованої поетом: турботлива й милостива («Она отъ золь народъ избавитъ, // Сиротъ и бѣдныхъ не оставитъ»); справедлива та чесна («И безопасность утвердитъ: // Неправда Ею истребитъ, // И беззаконье погубитъ, // Насильє насъ не поврѣдитъ»); освічена («Стремится Свой народъ исправитъ, // И просвѣщать Она Царей»); працьовита та самовіддана («Еще во окіянѣ свѣтъ, // Она уже съ одра встаетъ, // И гласу Царска долга внемлетъ»); сильна та мужня («Она крѣпитъ сердца Геройски, // Въ врученныхъ Богомъ Ей странахъ: // Устроєваетъ сильны войски. // Сама присутствую въ станахъ») [2].

Існують приклади індуктивного підходу до створення риторичного етосу Катерини II (ода на новий 1767 рік), коли адресант наводить аргументи на користь названої вище чесноти імператриці (курсив наш): «Она премудрость вамъ явила, // И Ею поражєнь вашъ Момъ: // Людми пустыни обновила, // Людей обогатитъ умомъ: // И ради щастія державы, // Готовитъ новыя уставы, // И милосердіє лиєтъ: // Безскучно ваши нужды внемлетъ, // Душа Ея на часъ не дремлетъ, // И всѣмъ отрады подаєтъ» [2].

Риторичні топоси урочистих од О. Сумарокова характеризуються свосрідністю та індивідуальністю. По-перше, серед традиційних для жанру оди тематичних загальних місць поет звертається до теми зображення пекельних жадливих картин. З одного боку, вони посилюють героїчну рефлексію читацького сприйняття, а з іншого боку, роблять оду О. Сумарокова «одою лайки та люті» [3, с. 261], сповненою тривоги, занепокоєння та страху: «Рокъ лютой вѣчно утолися, // Геенскимъ пламенемъ горя. // А ты Россія веселися, // На тронѣ ангела узря. // Свирѣпа злоба побѣжденна, // ЕКАТЕРИНА утвержденна // На тронѣ, въ радостный день сей» [2]. По-друге, організація риторичного етосу од О. Сумарокова щодо створення моральних ідеалів монархічного правління не вирізняється традиційною компліментарністю. Чесноти Єлизавети Петрівни поет зображує переважно в ломоносівському стилі, проте морально-етичний образ Катерини II моделюється в текстах од опосередковано, зважаючи на вчинки імператриці, а не за допомогою готових хвалебних формул, та передбачає подальшу читацьку інтерпретацію.

Література

1. Чижевський Д. Українське літературне бароко. К.: Київська бібліотека давнього українського письменства, 2003. 576 с. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chyb.htm> (дата звернення: 10.11.2020).
2. Сумароков А.П. Полное собрание сочинений в стихах и прозе. М.: Университетская типография И. Новикова, 1787. URL: http://az.lib.ru/s/sumarokow_a_p/ (дата звернення: 10.11.2020).
3. Алексеєва Н.Ю. Русская ода: Развитие одической формы в XVII – XVIII веках. М.: Наука, 2005. 371 с.

УДК 004.38:681.32

Гайдук Н.А.

к. філол. н., доцент кафедри слов'янської філології та перекладу

ПРОБЛЕМАТИКА ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Використання інформаційно-комунікаційних технологій на сучасному етапі розвитку суспільства стало буденним явищем як у фаховій діяльності, так і для вирішення приватних проблем людини. Поколінням молоді та підлітків не знайомі випадки, з якими суспільство стикалось в кінці ХХ століття, коли спілкування за допомогою технічних засобів було доступним лише для окремих верств населення, їм важко уявити, що листування могло відбуватися не миттєво за допомогою електронних поштових скриньок, а тривало тижнями, або навіть місяцями, в залежності від відстані, на якій знаходилися один від одного

учасники діалогу, що відбуваються за допомогою обміну паперовими листами. Все частіше для комунікації між двома особами чи групами осіб використовуються різноманітні додатки для обміну миттєвими повідомленнями, що постійно конкурують один з одним задля залучення ширшої аудиторії, і завдяки цьому вдосконалюють програмний код та інтерфейс для більш швидкого та зручного обміну текстовою, аудіовізуальною інформацією. Крім того, не втрачають своєї популярності й соціальні мережі, в яких користувачі мають змогу подавати інформацію про себе та своє приватне життя не лише для обмеженого кола осіб, а на загальний огляд для будь-якого користувача з будь-якого куточку світу [1].

Спілкування між індивідами за допомогою мережі Інтернет отримало назву феномену «віртуальних спільнот» і є однією з основних тем, що приваблюють наразі лінгвістів, психологів, соціологів та дослідників різних галузей науки. Проблема віртуалізації комунікацій торкнулась не тільки молоді і підлітків, але й осіб старшого віку, які проводять у віртуальному світі значну частину свого вільного часу, і навіть більше – вони намагаються поринути у віртуальний світ у будь-яку вільну хвилину, нерідко замінюючи особистісне спілкування на віртуальне, оскільки інколи людям здається набагато простішим спілкування зі співрозмовниками, що знаходяться по той бік екрану, ніж з тими, що знаходяться поруч. Все це унеможливило вивчення психолінгвістичних засад соціальних комунікацій, в межах яких відбувається дослідження впливу соціальних мереж на свідомість людини, особливо підлітків та молоді, чие сприйняття світу є незрілим та нестійким.

Поняття «віртуального» суспільства тісно пов'язане також із поняттями «інформаційного», «глобального», «дистанційованого», «клавішного» («digital»), «електронного», «кібер-», «теле-» та іншими епітетами, які ми можемо використати для характеристики тієї чи іншої сфери діяльності або соціального інституту; останніми роками з'явилося багато різних соціальних явищ, пов'язаних із віртуалізацією: «електронний магазин», «інформаційне суспільство», «електронний уряд» («e-government»), «дистанційне навчання», «електронні гроші», «електронні банківські операції» («digital banking»), «робота на відстані з використанням оптичних сенсорів» («tele-working») тощо; саме віртуальне суспільство як таке сприймається як протилежне, контрверсійне реальному суспільству [2, с. 15].

За визначенням Я. В. Любимого, «віртуальне – це таке, що протистоїть реальному станові справ, якщо реальне – це щось стабільне, то віртуальне, навпаки, є нестабільним і нестійким. Проте, вихідною точкою відліку при аналізі віртуального суспільства, на нашу думку, має бути не прогресистський технократичний підхід до його аналізу, а аналіз того, як інформаційні технологічні новачки вписуються у реальні, вже існуючі суспільні відносини у певний спосіб модифікують останні» [2, с. 15].

Аналогічної позиції дотримується і С.Вулгар [3].

Він пропонує п'ять правил, якими треба користуватися при дослідженні віртуального суспільства. Поперше, розуміння (uptake) і використання нових технологій залежить головним чином від локального соціального контексту. Під соціальним контекстом, на думку С.Вулгара, слід розуміти координацію очікувань і бачень (visions) між різними розробниками інформаційних технологій і різними користувачами, а також між користувачами та некористувачами цих технологій [3]. По-друге, острахи та ризики,

що пов'язані з технологіями, соціально розподілені нерівномірно; до острахів та ризиків тут слід віднести очікування, турботи, ентузіазм і т. ін. [3]. По-третє, віртуальні технології доповнюють, а не заміщують реальну діяльність [3]. Інформаційні засоби використовуються у повсякденній діяльності людей, і це використання має бути ефективним, а не відірваним від процесів життєдіяльності, в іншому разі вони будуть виконувати лише функцію втечі від дійсності. В той же час електронні засоби комунікації, зокрема Інтернет, сприяють формуванню цільових груп, що мають намір взяти участь у певній соціальній діяльності, що самоорганізується знизу[3].

Отже, суспільство постійно перебуває в стані динамічних змін, які супроводжуються поступовим збільшенням каналів комунікації. Початок XXI століття характеризується бурхливим розвитком глобальних інформаційних процесів і формуванням глобалізованого інформаційного суспільства, де інформація стає основним економічним ресурсом, та традиційно продовжує використовуватись як інструмент для керування членами суспільства шляхом формування необхідної суспільної думки в конкретних обставинах часу.

Інформаційний потік, що теоретично можна генерувати за допомогою повідомлень у соціальних мережах, важко обмежити в обсягах під час поширення у багатомільйонній аудиторії користувачів мереж, зокрема, він обмежується суб'єктивно можливостями пам'яті окремого індивіда та його інтелектуальним рівнем. Але, вочевидь, не вся доступна та отримувана інформація є дійсно цінною. Тому виникає необхідність відбирати з наявних масивів інформації для використання найбільш ефективну, змістовну її частину – знання, які є необхідним фактором розвитку гармонійного суспільства, побудованого на фактичних відомостях. Але наразі шлях до такого суспільства пролягає через впровадження технологій впорядкування інтенсифікованих глобальних інформаційних процесів та контролювання їх зростаючого впливу на розвиток всіх структур суспільства.

Безперечно, завдання адекватної інформатизації суспільства є особливо складним і відповідальним, оскільки від ефективності її реалізації залежить місце регіональних чи етнокультурних сегментів суспільства, і, як наслідок, певної держави, в системі глобальних відносин на новому, інформаційному етапі

розвитку людства. Соціальні мережі знаходяться у постійному розвитку за рахунок вдосконалення алгоритмів роботи та інтерфейсу для залучення більш широкої аудиторії.

Отже, соціальні мережі поступово набувають усе новіших обрисів і закріплюють власні позиції у якості нового феномена, основного каналу комунікації глобального типу, адже важко уявити більш затребуваний глобальний продукт, ніж будь-яка існуюча наразі, популярна соціальна мережа. В соціальних мережах немає обмежень, обмін інформацією відбувається майже миттєво, відстані стерті, умовностей та суворого етикету не існує – все це створює досить комфортне середовище для обміну думками серед користувачів. Соціальні мережі наразі є популярним, зручним, швидким, необмеженим засобом розповсюдження інформації, що став суспільно значимим засобом комунікації, але певні теоретичні конструкти для їх вивчення наразі розроблені недостатньо.

На сучасному етапі розвитку глобалізованого суспільства гостро постає проблема розповсюдження інформації, оскільки саме інформація стає найціннішим ресурсом, що активно купується, продається, та використовується для маніпулювання як окремими індивідами, так і цілими верствами населення. Інформаційне маніпулювання, слід зазначити, із поєднанням новітніх технологій психологічного впливу, поширюється практично миттєво та набуває все більш загрозливих форм. Сугестивні технології все активніше застосовуються в Інтернет-просторі та набувають глобальних масштабів.

Інформація найоперативніше розповсюджується наразі за допомогою мережевих сервісів, і, зокрема, соціальних мереж. Все вищезгадане означає, що інформація, яка поширюється за допомогою соціальних мереж, має активний вплив на формування психологічних та суспільних суджень сучасного молодого індивіда, і тому вимагає більш глибокого вивчення, особливо це стосується аналізу існуючих механізмів впливу, що окреслює перспективи подальших досліджень. Вкрай важливим є донесення до молодого прошарку населення розуміння того, що вони можуть отримувати не завжди правдиву інформацію, що будь-яка інформація отримана як у міжособистісному спілкуванні, так і з соціальних мереж може бути основою маніпулятивного впливу. Як свідчать дані, що впливають з аналізу проведеного авторського опитування, молодь досить критично сприймає все, що отримує з соціальних мереж, і таку тенденцію потрібно розвивати, адже саме здатність критично мислити та адекватно сприймати інформаційний потік, позначають ступінь того, наскільки людина може піддаватися впливу маніпулятивної інформації.

Все це формує поняття так званої цифрової грамотності населення, в контексті якої вкрай важливим є формування, перш за все, критичного мислення для уникнення хибних суджень про інформаційні повідомлення, що сприймаємо в процесі читання повідомлень у глобальній мережі.

Література

1. Кудлай В., Гайдук Н. Соціальні мережі в контексті формування суспільної думки. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 33. Том 2. – С. 182 – 189
2. Любивий Я. В. Проблема віртуалізації інформаційного суспільства. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPK/article/view/10246/13451> (режим доступу на 09.12.2020)
3. Woolgar S. Five rules of virtuality // *Virtual society? Technology, cyberbole, reality*. Oxford University Press, 2002. – 349 p.